

Malkas un šķeldas apkures ilgtspēja un nākotnes perspektīvas

Gunda Katrīna Vovere

Lai kā, kad ne tikai Latvijas, bet arī Eiropas un pat pasaules mērogā tiek likts liels uzsvārs uz "zaļo domāšanu" – bezemisiju automašīnas, atkritumu šķirošana, otrreizējā pārstrāde un daudzas citas lietas – rodas jautājums vai malkas un šķeldas apkure ir ilgtspējīga, pietiekami zaļa un kādas ir siltuma ieguves perspektīvas nākotnē.

Klimata un enerģētikas ministra Kaspars Meļņa viedoklis par malkas apkures nākotni Eiropā:

«Briseles gaiteņos ne reizi vien ir dzirdētas runas par to, vai biomas (malka, šķelda) ir ilgtspējīgs resurss un vai to varēs izmantot arī turpmāk. Eiropas Komisijas priekšlikums ekodizaina ietvaros paredz pārtraukt malkas krāšņu tirdzniecību, priekšlikums šobrīd ir apturēts.

Veidojot pozīciju par ekodizaina priekšlikumu, iestāšos par to, ka Latvijas interesēs ir saglabāt malkas krāšņu izmantošanu

kā individuālu apkures risinājumu māj-saimniecībām, jo daļai no tām nav tehnisku vai finansiālu iespēju pāriet uz bezemisiju apkures risinājumu, piemēram, siltum-sūkni.

Jau 2018. gadā Latvijai kopā ar citām Eiropas Savienības dalībvalstīm nācās pielikt daudz pūļu, lai meža biomas kā kurināmais paliek kā ilgtspējīgs resurss. Dažus gadus vēlāk – nu jau 2023. gadā Latvija kopā ar vairākām citām Eiropas Savienības dalībvalstīm panāca to, ka biomasu varam turpināt izmantot siltumenerģijas un/ vai elektroenerģijas ražošanā līdz 2030. gadam.

Manā ieskatā ir jābūt iespējai turpināt enerģijas ražošanā izmantot ilgtspējīgi iegūtu meža biomasu, īpaši individuālajā māj-saimniecību apkurē. Pilnībā atteikties no malkas individuālajā apkurē nav iespējams, īpaši attālākās Latvijas reģionos, kur tas ir vienīgais apkures veids. Kamēr tirgū nav aprobētas lieljaudas atjaunīgo energo-resursu tehnoloģijas centralizētajā siltum-apgādē, tikmēr iestāsimies par ilgtspējīgu meža biomasu kā vienu no siltumenerģijas ražošanas avotiem Eiropas Savienībā.

Arī Centrālās statistikas pārvaldes dati (CSP) dati nemelo. 2023. gadā māj-saimniecību siltumapgādē aptuveni 41 % veidoja meža biomasas kurināmais. Meža biomasas kurināmā patēriņš māj-saimniecību vidū, gadiem ejot, ir saglabājies salīdzinoši stabils.

Lai gan diskusijas paredzamas komplikētas, Eiropai jāņem vērā, ka Latvijā kurināmo šķeldu, atšķirībā no citām ES valstīm, īpaši dienvidu valstīm, šobrīd prioritāri iegūst kā mežizstrādes blakusproduktu vai, piemēram, atīrot no krūmiem ceļmalas grāvjus. Attiecīgi Latvijas koksnes izmantošanas ierobežojumiem nav piemērojamas citām ES valstīm līdzīgas prasības.

Diskusijas par koksnes izmantošanu apkurē bijušas gan Latvijā, gan Eiropā, un Latvija turpinās uzturēt prasību neierobežot mūsu valstī koksnes izmantošanu apkures vajadzībām. Arī 2024. gada 16. aprīļa Saimes Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijā šādas diskusijas aizritēja.

Ņemot vērā gaisa kvalitātes prasības, nepieciešamību mazināt gaisa piesārņo-

jumu, un arī energoefektivitātes prasības, Latvijā būtu kopumā nepieciešams mazināt malkas apkures risinājumus, tos aizstājot ar bezemisiju tehnoloģijām (siltumsūkni, elektroenerģija, saules kolektori) vai malkas apkuri aizstājot ar citām energoefektīvām apkures tehnoloģijām. Vienlaikus jebkādi pienākumi, ierobežojumi vai aizliegumi būtu jāattiecinā uz lielākas jaudas sadedzināšanas iekārtām, bet individuālās apkures jautājumi jārisina ar atbalsta programmām un/ vai tehnisko palīdzību.

Šādiem risinājumiem ir pieejamas Klimata un enerģētikas ministrijas atbalsta programmas māj-saimniecībām. EKII programma sniedz iespēju saņemt valsts atbalstu, lai uzstādītu savā dzīvojamajā mājā videi draudzīgas enerģijas ražošanas iekārtas – saules paneļus, saules kolektoros, siltumsūkņus, granulu katlus u. c. iekārtas līdz 2029. gada 31. decembrim.

Rūpīgi sekojam līdzi izmaiņām dažādu energoresursu izmantošanā ES valstīs un iestājamies par Latvijas iedzīvotāju tiesībām arī turpmāk izmantot malku, kas ir viens no ilgtspējīgiem resursiem Latvijā.»

Skotijas pieredze

Kā vēsta Lielbritānijas mediji BBC, Skotijā pagājušajā gadā bija mēģinājums atteikties no malkas apkures jaunbūvēs un renovējamās ēkās, taču šī apkures veida aizliegums ilga tikai dažus mēnešus. To ieviesa 2024. gada aprīlī, lai samazinātu piesārņojošo apkures sistēmu skaitu, taču jau janvārī valdība bija spiesta lēmumu atcelt sabiedrības spiediena dēļ. Īpaši lauku un salu reģionos iedzīvotāji uzsvēra, ka malkas apkure ir būtiska elektroenerģijas pārrāvumu un nelabvēlīgu laikapstākļu gadījumos. Lai gan fosilais kurināmais, piemēram, nafta un gāze, joprojām ir aizliegti, malkas apkuri atkal atļāva kā pamatapkures veidu.

Viedokļi par šo lēmumu dalās – lauku iedzīvotāji to uztver kā nepieciešamu kompromisu, bet veselības aizstāvji brīdina par gaisa piesārņojuma un veselības risku pieaugumu. Skotijas valdība uzsver, ka ilgtermiņa mērķis joprojām ir pāreja uz tīrāku apkuri, un noteikumi nākotnē var tikt pārskatīti.

Ilgtspēja

Rīgas Tehniskās universitātes profesors Gatis Bažbauers skaidro, ka ilgtspējīgs resurss ir tas, kas atjaunojas, un koksne tam atbilst. Tomēr augstvērtīgu koksni kurināšanai izmantot nevēlas, tāpēc tiek ievērots kaskadēšanas princips – vispirms koksni izmanto materiālu un ķīmisko vielu ražošanai, bet tikai atlikumus – enerģētikā.

Lai gan, attīstoties pārstrādes tehnoloģijām, koksnes pārpalikumu kļūst mazāk, siltuma ražošanai tie saglabāsies. Nākotnē vairāk tiks izmantotas iekārtas, kas kurina slīktākas kvalitātes šķeldu, un arvien plašāk pielietos siltumsūkņus, balstoties uz vēja un saules enerģiju. Biomasas īpatsvars apkurē mazināsies, attīstoties šīm tehnoloģijām, bet ūdeņraža izmantošanu eksperts prognozē tikai ap 2050. gadu.

Lai gan vairāk nekā 70 % siltuma Latvijā iegūst, sadedzinot koksni, nozarē valda uzskats, ka tam nav nākotnes. «Rīgas siltums» jau nolēmis vairs nebūvēt jaunas šķeldas katlumājas, koncentrējoties uz alternatīviem resursiem, piemēram, elektrību. Uzņēmuma vadītājs Ilvars Pētersons uzskata, ka nākotnē koksnes dedzināšana tiks aizliegta, un Eiropa jau palielina spiedienu uz ilgtspējīgāku resursu izmantošanu.

Latvijas siltumzņēmumu asociācijas pārstāvis Valdis Vītoliņš norāda, ka koksnes izmantošanas ilgtspējas prasības kļūst stingrākas, radot uzņēmumiem birokrātisku slogu. Tā kā koksnes cena var pieaugt, tirgus pats var veicināt tās dedzināšanas izskaušanu.

Nozares nākotne ir atkarīga no lieljaudas siltumsūkņu un elektroenerģijas jaudu attīstības. Latvijas enerģētikas un klimata plāns paredz, ka līdz 2040. gadam biomasas izmantošana pakāpeniski mazināsies, aizstājot to ar bezemisiju tehnoloģijām.

Siltumsūkņi – mūsu nākotnes siltums?

Gunārs Svilāns ar savu uzņēmumu uzstāda siltumsūkņus un kondicionēšanas sistēmas jau vairāk nekā divdesmit gadus un pauž viedokli par malkas un šķeldas apkures ilgtspēju un to, vai siltumsūkņi ir mūsu nākotnes siltums:

«Malkas un šķeldas kā atjaunojamu resursu ilgtspēju es vērtēju pozitīvi. Kamēr mums ir meži un kokmateriāls ir atjaunojams energoresurss, es domāju, ka tas arī nākotnē tiks izmantots, bet cilvēks pēc būtības paliek slinks. Sagatavot malku ir viens darbs, tāpat to vajag uzglabāt un pēc tam kādam vēl «jāstrādā» par kurinātāju. Tāpēc cilvēki izvēlas vieglāko ceļu, ērtības un komfortu. Tāpēc es teiktu, ka mūsdienu tehnoloģijas, kas ir virzītas uz siltumsūkņiem, saules un vēja enerģiju, paliek arvien aktuālākas, jo tas atvieglo cilvēka ikdienu. Domāju, ka daudzums, cik tiek piesārņots gaiss ar

malkas apkuri, nav tik liels un būtisks, tāpēc, manuprāt, šis īsti nav tas piesārņojums, par kuru mums būtu jāuztraucas. Vēl jo vairāk mūsu mazajā Latvijā, kurā iedzīvotāju skaits ar katru gadu samazinās un kurinātāju skaits nepalēninās. Turklāt šajā ģeopolitiskajā situācijā noteikti vajag alternatīvu apkures veidu, kas ir malka, šķelda. Ir būtiski būt nodrošinātiem, jo elektrība var pārtrūkt ne tikai kara gadījumā, tas var notikt arī vētras, sniegu puteņu un citu katastrofisku rezultātā. Malka mums ir pats pieejamākais enerģijas veids.

Siltumsūkņus uzstādām jau vairāk nekā divdesmit gadus, pa šiem gadiem tehnoloģijas ir daudz attīstījušās un mainījušās, siltumsūkņi kļūst aizvien modernāki, energoefektīvāki. Visizplatītākie siltumsūkņi ir gaiss-gaiss, tad vēl ir siltumsūkņi gaiss-ūdens un senākie ir zeme-ūdens. Vispopulārākā izvēle šobrīd ir gaiss-ūdens siltumsūkņi. Ņemot vērā to, kādas šobrīd ir mūsu ziemas, ar nelieliem ieguldījumiem atdeve šim veidam energoefektivitātes ziņā ir diezgan augsta. No ekonomiskā viedokļa siltumsūkņi salīdzinājumā ar malkas, šķeldas, granulu apkuri noteikti var konkurēt. Galvenā siltumsūkņu priekšrocība ir tāda, ka tā ir ērta, sevišķi jauniem cilvēkiem, kuri ceļo, brīvo laiku pavada ārpus mājas, ir iespēja attālināti kontrolēt temperatūru mājā, taupot enerģiju – kamēr neviena nav mājā, uzturēt zemāku temperatūru, bet, jau plānojot savu atgriešanās laiku, uzstādīt vairāk grādu. Cilvēki, kas ceļ jauno projektu mājas, 85 % gadījumu izvēlas siltumsūk-

ņus. Arī tie, kuriem savulaik ir uzstādīti granulu katli, nereti paralēli izvēlas pievienot siltumsūkni, un mēs šādu kombināciju iesakām, respektīvi saglabāt malkas, granulu apkures veidu un to papildināt ar siltumsūkni. Tādā veidā var izvēlēties, kas ir izdevīgāks konkrētā brīdī. Latgalē daudziem ir savi meži, var teikt, ka malka par brīvu pieejama, taču, lai pie tās tiktu, ir nepieciešams darbs un laika resurss. Svarīgākais, lai cilvēkiem ir rīcības brīvība izvēlēties pēc savas situācijas un iespējām.

Es domāju, ka ir jābūt reālistiskiem. Mēs varam fantazēt par ideālu sabiedrību un vidi, bet realitātē mēs esam ļoti tālu no tās, tāpēc tagad kaut ko uzspiest un aizliegt nebūtu pareizi. Kā jau minēju, esot situācijai, kurā nebūtu elektroenerģijas, malka ir alternatīva, kura nekad nepievils.»

Saprotams, ka jebkurām lielām pārmaiņām ir vajadzīgs laiks. Malkas un šķeldas apkure šobrīd Latvijā ir ļoti stabils kurināmais, taču maziem soliņiem visās jomās ienāk Eiropas zaļais kurss. Jau šobrīd redzam, ka aizvien vairāk tiek veidoti saules paneļu parki, ienāk vēja parki, un tas ir tikai sākums tam, lai nākotnē notiktu pāreja uz bezemisiju siltumenerģijas ražošanu.

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem». «Par projekta raksta «Malkas un šķeldas apkures ilgtspēja un nākotnes perspektīvas» saturu atbild SIA «Vietējā».

MAF
Mediju atbalsta fonds